

Панченко Ю.В.

Сумський державний університет

**КОНСЕРВАТИЗМ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ:
ЗАРОДЖЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ БАЗОВИХ ПРИНЦИПІВ (XVII–XIX СТ.)**

У статті розглядається еволюція консервативної ідеології у Великій Британії у XVII–XIX ст. Сучасна наукова література висвітлює різні аспекти консерватизму. Багато досліджень присвячено критичному ставленню до постулатів, що стали догмою в історії консервативної ідеології: це роботи про місце і роль відомих апологетів консерватизму в історії формування цієї концепції, питання щодо носія консервативної ідеології. Особливу увагу дослідники приділяють постаті Едмунда Берка. У нашій статті зроблено огляд частки такої літератури. Ця праця фокусує увагу на тезах і принципах консерватизму, які поступово зароджувалися і потім стали невід’ємною частиною консерватизму. Принципи консерватизму є предметом дослідження багатьох філософів, політиків. У нашій праці згадується Рассел Кірк і його відомі десять принципів консерватизму, але як потужна і складна ідеологія, масштабне та системне суспільне явище консерватизм не може обмежуватися кількома принципами. Багатомірність і різноплановість консерватизму, орієнтація на сутність, природу як окремої людини, так і всього суспільства породжують цілий спектр положень у різних сферах життя суспільства. Стаття досліджує процес формування та виокремлення основних тез, принципів і положень цієї ідеології, спираючись на політичні ідеї британських мислителів, серед яких Генрі Болінброк, Девід Хьюм, Едмунд Берк, Арчібалд Аллісон, Роберт Піл, Бенджамін Дізраелі. Формування ідеології розглянуто в розрізі історії розвитку Великої Британії, також виокремлено етапи закладання консервативних тез. Аналізуються положення, що зробили цю ідеологію потужною, спадковою, а також природною для широкого кола суспільства. На підставі такого аналізу зроблено висновки щодо сутності консерватизму та його принципових положень. Завдяки цим положенням і глибокому розумінню природи утворення людського суспільства, специфічному сприйняттю й оцінюванню історичної та політичної ситуації консерватизм став невід’ємною частиною життя потужної європейської країни – Великої Британії.

Ключові слова: ідеологія консерватизму, Велика Британія, еволюція політичних ідей, принципи консерватизму, Едмунд Берк.

Постановка проблеми. Успішний розвиток будь-якої держави насамперед пов’язаний із певною ідеологією, яка є основою для досягнення поставлених цілей. Однією з таких успішних країн сучасного світу є Велика Британія, історія успіху котрої пов’язана з ідеологією консерватизму. Ідеологія, виконуючи свою безпосередню стабілізуючу функцію, створює в суспільстві атмосферу, що сприяє оптимізації всіх сфер життя. Суспільство рухається в одному напрямі, ставлячи перед собою чіткі, зрозумілі для всієї спільноти цілі, та бачить прийнятні для всіх методи досягнення цих цілей. Надання всьому суспільству єдиної ідеології є необхідним фактором створення успішної та стабільної держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематиці британського консерватизму присвячено велику кількість досліджень. Вікова історія цієї ідеології пробуджує інтерес багатьох учених.

Серед наукових праць, присвячених Едмунду Берку, одному із засновників консервативної ідеології, – роботи Конора О’Брієна [1], Дрю Макяга [2], Девіда Бромовіча [3; 4], Грега Вейнера [5], Емілі Джонс [6], Вільяма Селінгера [7].

Девід Бромович у 2014 р. друкує біографію Е. Берка, в якій відомий консерватор постає людиною, що переймається насамперед ідеями свободи та захищає права меншин [3]. В іншій роботі Бромович пише про Берка, ніби той вважав історію адекватною зброєю для критики широкомасштабних реформ людського суспільства [4, с. 44]. Цікаве дослідження проведено Емілі Джонс. Вчена, аналізуючи політичну спадщину Е. Берка, розглядає доречність твердження щодо того, чи тільки він є засновником консервативної ідеології, чи може Берк є тільки частиною політичного спектру, а т. зв. ікону консерватизму зробили з нього саме інтелектуальні кола [6]. Не зникає інтерес вче-

них і до фундаментальних принципів консерватизму. Досліджується феномен привабливості та наслідування консерватизму з боку незаможного населення Великої Британії, яке логічніше було б вважати прибічником більш ліберальних концепцій [8]. Для розуміння післявоєнного періоду формування консерватизму корисною є робота за авторством Реба Софера [9]. Аналіз ідей і поглядів істориків-інтелектуалів Британії та Америки краще розкриває сутність консервативної ідеології, адже, на думку автора, саме вони вплинули на формування підходів консерватизму до розв'язання суспільних проблем у післявоєнні роки. Історії розвитку Консервативної партії Британії присвячена робота Джона Рамсдена «Апетит до влади», що акцентує увагу на таких характеристиках партії, як адаптивність та інстинктивне розуміння потреб суспільства [10]. Серед відомих дослідників, які тривалий час висвітлюють цю проблематику, – Ф. О'Горман [11], Р. Кірк [12], Дж. Мюллер [13], П. Вірек [14].

Постановка завдання. Сучасні дослідження США, Європи висвітлюють історичні, філософські особливості формування ідеології консерватизму, але дуже мало уваги приділяється саме процесу виокремлення та кристалізації тез, положень, що поступово формують, збагачують консерватизм і перетворюють його на ідеологію мільйонів. Ця стаття акцентує увагу саме на процесі формування таких тез і положень впродовж процесу еволюції консерватизму у XVII–XIX ст.

Більшість прибічників консерватизму підкреслюють, що цінність цієї політичної доктрини саме у збереженні традиційних інститутів суспільства та практик керування спільнотою, наданні переваги історичній спадщині, а не новим перетворенням. Але консервативна ідеологія – це не тільки певні принципи, яких Рассел Кірк називає тільки десять [12], а масштабна, системна та інтегруюча ідеологія.

Британський консерватизм пройшов довгий шлях свого становлення та розвитку від пов'язаних між собою в єдину систему положень до ідеології певної частини населення, політичного типу мислення. Консерватизм став явищем у суспільно-політичному житті та, як будь-яке явище, має свою передісторію, періоди зародження і становлення.

Використовуючи методи аналізу, порівняння, зіставлення теорій, ідей, доктрин, світогляду, продемонструємо створення могутньої консервативної ідеології.

Виклад основного матеріалу дослідження. Консервативні тенденції у громадському житті Англії з'явилися вже після революції 1640–

1660 рр. разом із появою партії «торі». Лідер цієї партії Генрі Болінгброк, який обіймав посаду головного міністра уряду торі в 1711–1714 рр., був одним із найвидатніших діячів в історії розвитку консервативної думки. Саме за часів Болінгброка партія торі почала формувати свою теоретичну та пропагандистську базу як Консервативна партія, а його твердження вплинули на формування теорії консерватизму. По-перше, це твердження про те, що людина не є абстрактною істотою, вона живе і діє в суспільстві, а тому є соціально сформованою особистістю. По-друге, Болінгброк уважав, що принципи Британського законодавства ґрунтуються на історії, спираються на історичний досвід народу, а не на абстрактні міркування окремих людей. По-третє, у зв'язку з тим, що Британські конституційні акти мають історичне обґрунтування та зумовлені віковими звичаями та традиціями англійців, права і свободи, зафіксовані в законах, повинні задовольняти тих, для кого вони розроблені. І, по-четверте, Болінгброк наполягав на необхідності збереження заведеного стану речей у країні [11, с. 5].

Ще одним представником тогочасної консервативної думки був Девід Хьюм (1711–1776 рр.). Він написав такі праці, як «З походження уряду» (1777 р.), «Запит із приводу принципів моралі» (1751 р.), «З походження домовленості» (1748 р.), «З пасивної покори» (1748 р.). У них він захищав тогочасне суспільство від критики соціальних інституцій, моралі. Девід Хьюм підозріло ставився до політичних рухів, які прагнули змінити суспільство. Він вважав, що правила моралі, суспільні організації виникли у процесі розвитку людства і є досягненням розуму, т. зв. артефактом. Інтелектуальна людина повинна не змінювати, а висвітлювати іншим неясні принципи, правила, які вже існують і сформовані історичним розвитком. Центральним елементом політичних уподобань Хьюма є теорія законності, де правосуддя – це система законів, що безпристрасно захищають життя в усіх його проявах. Закон має бути відомим для всіх і однаково застосовуватися для всіх. Такий підхід є необхідною умовою цивілізованого суспільства, він допомагає зберегти спокій і запобігти конфліктам усередині країни. Звідси впливає головне завдання уряду – забезпечення функціонування системи законів [13, с. 36–37]. У своїх працях Хьюм сформулював такі тези: всі рівні перед законом, правила моралі – результат розвитку людського суспільства, тому їх не можна змінювати. Дослідник консерватизму, професор історії Католицького Університету Америки

Джеррі Мюлер вважає Девіда Хьюма представником т. зв. політичного консерватизму, що виник на протигагу ліберальній ідеям на захист чинних інституцій суспільства [13, с. 33].

Генрі Болінгброк, Девід Хьюм були першими теоретиками консерватизму, які підготували підґрунтя для появи наступників. Завдяки їх інтелектуальним працям наприкінці XVIII ст. склалося «консервативне» ставлення до таких проблем, як захист влади та її авторитету, збереження чинних інституцій управління, дотримання соціальної ієрархії, що складалася століттями, забезпечення недоторканності власності [13, с. 33].

У XVIII ст. формується консерватизм, біля витоків якого стояв Едмунд Берк (1729–1797 рр.). Він першим систематизував фундаментальні філософські, політичні, соціальні та релігійні ідеї, виробив підхід до розв'язання політичних проблем, що поклато початок розвитку консервативної ідеології. У серії наукових робіт, найвідомішою з яких є «Роздуми про революцію у Франції (1790)», Е. Берк протиставив новим теоріям французьких революціонерів свою нову узагальнену консервативну філософію відносин між людською природою та суспільством, акцентуючи увагу на таких темах, як теорія органічного розвитку суспільства [11, с. 102–104]; відносини між урядом та індивідом [11, с. 66–67]; ставлення до реформ і змін суспільства [11, с. 89–91]; політична діяльність [11, с. 91–92]; зв'язки усередині суспільства і відповідність структури суспільства природі людини [11, с. 92–97]; унікальність британської конституції [11, с. 99–102] та проблема тиранії більшості [11, с. 104–105]; вплив соціально-економічної складової частини на функціонування суспільства [11, с. 73–75]. Одна із центральних тем у роботі Е. Берка «Роздуми про революцію у Франції (1790)» – необхідність уряду бути сумісним із людською природою. Сучасні консерватори цю тезу формулюють, надаючи уряду можливості тільки сервісних функцій обслуговування суспільства, а не право на моделювання. Уряд – це обслуга, а не господар суспільного життя [14].

Саме Е. Берк запропонував упорядкований набір положень, серед яких можна виділити чотири основні твердження, постійно наявні у теорії консерватизму.

Перше – це ідея недосконалості людської натури, вроджених слабкостей, таких як жадібність, жорстокість, егоїзм. Це призводить до неможливості успішного соціального і політичного упорядкування суспільства, бо навіть реформи та радикальні зміни не можуть допо-

могти людині впоратися з її нездатністю подолати свої слабкості [11, с. 66].

Друге – це теорія органічного розвитку суспільства. Згідно з цією теорією суспільство – неймовірно складний організм, складніший, ніж сума його частин і відносин. Це відбувається через постійне його зростання та зміни в ньому, бо людина частково розуміє сама себе, але її політична діяльність спрямована на встановлення теоретичного максимуму в організації суспільства. Цей процес зростання та змін суспільства, пов'язаний із діяльністю індивіда, відбувається здавна [11, с. 103]. Вже у XX ст. Квінтін Хогг у роботі «Причина консерватизму» (1947) продовжував цю думку, аналізуючи таку взаємодію на різних історичних етапах людства [11, с. 68].

Третє – це твердження про належність до історичних традицій у соціальному та політичному житті. На практиці, за Берком, це означало, що державна політика ґрунтується на визнанні важливості прецеденту, який виникає, на узгодженості його зі сталою законністю у вигляді Британського конституційного законодавства, котре базується на історичних правах і практиці. Е. Берк наголошував, що цей процес «можна спостерігати від Великої хартії вольностей до Декларації прав, яка вже стала уніформою політики нашої конституції, проголошення та захисту наших свобод, що успадковані нами від наших предків і повинні бути передані нашим нащадкам. У нас є спадкова корона, спадковий стан (звання пера), Палата громад і люди, які отримують у спадок привілеї, право голосу, свободи, тому що мають довгу лінію предків» [11, с. 72].

Наступний, четвертий принцип є логічним продовженням третього – це положення консерватизму щодо збереження чинної структури суспільства, його класів, станів; його розподілу власності, а звідси й розподілу могутності, сили та багатства, що гарантує збереження конституційних прав і свобод у майбутньому. Існування блоку приватної власності є протигагою надмірним можливостям держави [11, с. 72]. Політична законність у такій державі не повинна перевищувати волю певної кількості людей. Вона повинна відповідати «врівноваженому, стабільному максимуму віри, справедливості, обіцянкам і бути зафіксована фундаментальною політикою» [11, с. 73]. Ці чотири положення можна вважати основними для консерватизму. Теоретики, котрі йшли за Е. Берком, брали за основу його принципи, розвивали їх і удосконалювали відповідно до вимог часу та історичних реалій.

Французька революція та промисловий переворот в Англії наприкінці XVIII ст. вплинули не тільки на переконання Е. Берка [15, с. 65–100]. Наприкінці XVIII та на початку XIX ст. консервативні погляди поділяли, розвивали й активно пропагували Вільям Коббет (1763–1835), Вальтер Скотт (1771–1832), Самюель Тейлор Коллерідж (1772–1834). Їхній консерватизм можна назвати романтичним, бо він обмежувався критикою тогочасних політичної та економічної систем Англії та ідеалізацією попереднього порядку. Але водночас Вільям Коббет вважається суперечливою фігурою у політичній ідентифікації. З одного боку, він відома постать народного радикалізму, а з іншого – консерватори захоплюються його відстоюванням життєвого устрою Старої Англії.

30-ті та 40-і рр. XIX ст. позначені в історії Англії швидким розвитком економіки. Промисловий переворот вступив у завершальну стадію, що і перетворило Англію в найбільш розвинуту країну світу.

Історія розвитку консерватизму тоді була тісно пов'язана з діяльністю політичних лідерів партії торі: Уільяма Пітта Молодшого (1759–1806), Джорджа Каннінга (1770–1827), Роберта Пілла (1788–1850). Вони поділяли традиційні для консерватизму постулати: союз церкви та держави, збереження Конституції, чинного порядку.

Невдовзі після прийняття у 1832 р. закону про реформування парламентської системи партія торі розгорнула боротьбу за відстоювання своїх принципів. Одним із перших кроків цього наступу була публікація в журналі «Блеквудс» у липні 1832 р. статті Арчибальда Аллісона (1792–1867) «Обов'язки консервативної партії». Це був план із перерахуванням базових напрямів практичної діяльності, за якими торі повинні були працювати, щоб домогтися прихильності до партії з боку нації. А. Аллісон закликав до збереження Конституції та пропонував залучати до партії середні верстви населення шляхом відстоювання їхніх інтересів у торгівлі, ведення боротьби зі злочинністю, бідністю [11, с. 132]. Відстоювання інтересів середнього класу, представництво цих інтересів консервативною ідеологією назавжди стало частиною політичної діяльності торі. І в сучасності середній клас є тією верствою консервативного суспільства, котра стабілізує благо. Далі ці теми були підняті у важливому документі з історії британського консерватизму середини XIX ст. – «Тамворському Маніфесті» (1834). Цей документ сформулював курс консервативної партії торі, принципи і тактику партії. Серед консер-

ваторів, які діяли в середині XIX ст., слід виділити Роберта Остлера (1789–1861). Він написав твір «Восьмий аркуш герцогу Веллінгтону», в якому закликав партію торі знайти компроміс між працею і капіталом, щоб зберегти чинні інститути [11, с. 103]. І ця теза також стала частиною політичної реклами консерваторів.

Саме тоді до керівництва в партії прийшов Р. Пілл, заслуга якого полягала в тому, що він реорганізував партію і зміг привести її до перемоги на виборах 1841 р. Р. Пілл розумів цей новий світ і мав свій погляд на майбутнє країни. Бюджет, складений його урядом на 1842–1845 рр., і банківська реформа 1844 р. заклали фінансові основи добробуту Британії на наступні десятиліття. Він був прибічником вільної торгівлі. Консерватизм Р. Пілла складався із традиційних елементів: релігійних переконань, сильного уряду, збереження Конституції, підпорядкованості закону. Його діяльність у партії була спрямована на збереження сильних позицій торі у країні як політичної сили, на відстоювання інтересів землевласників у добу індустріалізації та урбанізації. Його уряд використовував захист влади та привілеїв землевласників для зберігання того, що може бути збереженим у структурі старої Конституції. Він прагнув урядового контролю в державі та професіоналізму в політиці. Найбільш детально і систематизовано консервативні переконання Р. Пілла були викладені у промові на банкеті у Мірчант Тайлорз Холі 13 травня 1838 р.: «Під консервативними принципами я розумію збереження стану перів і монархії, атрибутів королівської влади, опір вторгненню в права і привілеї, а також у будь-які з трьох сфер держави (конституцію, монархію, церкву), опір змінам у структурі теперішньої протестантської церкви, збереження Конституції, захист чинної структури суспільства, захист і збереження громадянських і релігійних свобод» [11, с. 130].

У 60-х рр. XIX ст. значною віхою в історії британського консерватизму була діяльність Бенджаміна Дізраелі (1804–1881 рр.). За десятиліття, що віддаляли Б. Дізраелі від Е. Берка, консервативні традиції зазнали значних змін, але вони все-таки продовжували фокусувати на собі увагу політиків, зокрема це стосувалося збереження традиційних державних інститутів, які існували протягом століть. Ідеал Е. Берка – органічні поступові зміни в суспільстві – з дивовижною схожістю відлунюють у консерватизмі Дізраелі. Він поділяє погляди Е. Берка і повторює його слова про небезпеку нововведень, підкреслюючи роль історичних традицій у формуванні влади та національного

характеру. Так, Б. Дізраелі говорив: «У прогресивній країні зміни постійні, і питання не в тому, чи треба чинити опір неминучим змінам, а в тому, чи зможуть вони додати зміни в манери, звичаї, закони та традиції людей. Чи зможуть вони додати щось нове в принципи, в окремі та загальні теорії?» [11, с. 144]. У 1835 р. у промові «Захист Англійської Конституції» Б. Дізраелі наголошував на необхідності відновлення віри народу в ідеали та цінності, зафіксовані у Британській Конституції, для досягнення цієї мети політична діяльність у країні повинна бути спрямована на їх зміцнення [11, с. 144]. Окремим пунктом у його промовах була обіцянка провести реформи у країні, бо ті прошарки населення, які володіють багатством і власністю, відповідають за тих, кому менш поталанило [11, с. 150]. Він підкреслював, що кожна людина повинна стати об'єктом турботи політиків, а Консервативна партія зобов'язана дбати про поліпшення добробуту усього народу [11, с. 148]. І саме такий підхід до розв'язання проблем менш забезпеченої частини суспільства стане характеристикою консервативної ідеології.

Саме за Б. Дізраелі партія торі стала сильною партією. Він переконав торі у перспективах розвитку індустрії у країні, у її промисловому, а не аграрному майбутті, тим самим забезпечивши консерваторам широку соціальну базу потенційних виборців, що надало новий відтінок консервативній традиції. Його «торизм» був позначений альянсом між «земельним» інтересом та індустрією, між урядом і суспільством. Дбаючи про розширення соціальної бази виборців партії торі, Дізраелі провів у країні соціальні реформи – реформи 1867 р. під гаслом «Одна нація», які повинні було переконати землевласників, фермерів, буржуазію, середній клас у єдності їхніх інтересів. За новим виборчим законом, прийнятим парламентом у 1867 р., зменшувався майновий ценз і збільшувалася кількість виборців із 1 млн до 2,5 млн чоловік за рахунок дрібної буржуазії та найбільш забезпечених прошарків робітничого класу. На ідеологічному рівні Б. Дізраелі надав «торизму» новий зміст, показавши нові напрями його розвитку. Здійснюючи політику «демократії торі», «однієї нації», він звертався до патріотизму англійців. Діяльність Б. Дізраелі забезпечила партії торі довге життя,

за його словами, саме ця партія в житті британського суспільства відігравала провідну роль: «Партія торі в цій країні – національна партія; вона дійсно демократична партія Англії. Вона підтримує державні інститути, тому що була заснована простим народом, охороняє рівність прав <...> ґрунтується на принципах, які і є Демократією» [11, с. 151].

У 1867 р. на основі політичних угруповань торі створюється Консервативна партія Англії, офіційна назва – «Національний союз консервативних і юніоністських організацій». Характеристика консерватизму Б. Дізраелі буде неповною, якщо не сказати про його імперські погляди, а саме спрямування значної частини військових сил на завоювання та підпорядкування колоній. У своїй промові 24 червня 1872 р. він говорив про Англію як про велику країну – імперію, «що командує на морі, захищаючи не тільки Європу, а й увесь світ» [11, с. 153].

Висновки. Із 70-х рр. XIX ст. розпочався процес поступової втрати Англією світової промислової монополії. У ці роки британський консерватизм став сформованою ідеологією. Була партія, яка пропагувала принципи цієї ідеології, що стали фундаментом партійної політики, а також мала свою соціальну базу, а саме землевласників, представників крупної буржуазії та середні верстви населення. Відтоді консервативна ідеологія формує свою сутність у певних чітких постулатах і має принципові положення: інститут збереження традицій як спадковість поколінь і запоруку стабільності, збереження чинних у країні інститутів держави (монархії, парламенту), традиційних спадкових привілеїв перів, тих прав і свобод, що були зафіксовані у Конституції, поступовість змін у суспільстві, обережність і стриманість реформування в інтересах всієї спільноти, захист прав власності як гарантії стабільності у суспільстві, підтримку релігійних і моральних цінностей церкви, відстоювання інтересів аграрної, індустріальної верхівки суспільства та середнього класу, свободу індивіда і свободу ринку як невідмінну частину життя соціуму. Надалі консервативна ідеологія розвивалася у XX ст. як оновлена версія – неоконсерватизм. Ці ідеї захопили британську спільноту та були втілені на практиці в період діяльності урядів М. Тетчер.

Список літератури:

1. O'Brien C.C. *The Great Melody: A Thematic Biography of Edmund Burke*. University of Chicago Press, 1994. 768 p.
2. Maciag D. *Edmund Burke in America: The Contested Career of the Father of Modern Conservatism*. Cornell University Press, 2013. 303 p.
3. Bromwich D.A *Choice of Inheritance: Self and Community from Edmund Burke to Robert Frost* Cambridge, Mass. : Harvard University Press, 1989. 317 p.
4. Bromwich D. *The Intellectual Life of Edmund Burke: From the Sublime and Beautiful to American Independence*. Camb. : Harvard University Pr., 2014. 500 p.
5. Weiner G. *Old Whigs Burke Lincoln and the politics of prudence*. Encounter Books, 2019. 187 p.
6. Jones E. *Edmund Burke and the Invention of Modern Conservatism, 1830–1914: An Intellectual History*. Oxford : Oxford University Press, 2017. P. 273.
7. Selinger W. *Parliamentarism: From Burke to Weber (Ideas in Context)*. Cambridge University Press, 2019. 268 p.
8. Dorey P. *British Conservatism: The Politics and Philosophy of Inequality*. I.B. Tauris, 2010. 320 p.
9. Reba N. Soffer. *History, Historians, and Conservatism in Britain and America: From the Great War to Thatcher and Reagan*. Oxford : Oxford University Press, 2009. 345 p.
10. Ramsden John. *An appetite for power: a history of the Conservative Party since 1830* HarperCollins, 1998. 562 p.
11. O'Gorman F. *British Conservatism: Conservative Thought from Burke to Thatcher*. Longman Publishing Group, 1986. 237 p.
12. Kirk Russell. *Ten Conservative Principles*. URL: <https://kirkcenter.org/conservatism/ten-conservative-principles/> (дата звернення: 27.03.2020).
13. Muller J.Z. *Conservatism: an anthology of social and political thought from David Hume to the present*. Princeton University Press. 1997. 464 p.
14. Viereck P., Ball T., Minogue K., Dagger R. *Conservatism*. Jan 30, 2020. URL: <https://www.britannica.com/topic/conservatism> (дата звернення: 27.03.2020).
15. Hampsher-Monk I. Edmund Burke's changing justification for intervention. *The Historical Journal*. 2005. Vol. 48. P. 65–100.

Panchenko Yu.V. CONSERVATISM OF GREAT BRITAIN: THE ORIGIN AND EVOLUTION OF BASE PRINCIPLES (XVII–XIX CENTURIES)

The article deals with the evolution conservative ideology in Great Britain during XVII–XVIII centuries. Modern research provided extensive coverage on various aspects of conservatism. Much research has been devoted to critical understanding of the main postulates which was dogmatic of history of conservative ideology: the research works about which place and role famous apologist of conservatives have got in history of conservative ideology. Special attention Researchers pay to figure of Edmund Burk. This article observe part of this kind literature. This work focus on theses and principles of conservatism which were progressively originated and then have been joined to this ideology. Principles of conservatives are the problems in the study of many philosophes and politics. The article mentions Russel Kirk and his famous ten principles of conservatism but conservatism can't be limited by some principles as a complex and more powerful ideology according massive and system society-wide phenomenon.

The diversity and complexity of the topic, the orient on the heart of human nature as personality and society create a large spectrum of issues at various levels. This article explores the process of forming and building of main thesis and principles of this ideology. This study based on political ideas of Britain thinkers as a Henry Bolingbrook, David Hume, Edmund Burk, Archibald Alison, Robert Peel, Benjamin Disraeli. The forming of ideology was study as a history evolution of Great Britain. This paper identified the periods of forming conservative thesis. The study provides explanations and analyses of the provisions of the main definitions of conservatism. Based on these exercises the following conclusions were drawn on the effect of this ideology. An agreement between conservatism and human nature through deep understanding the nature of emergence societies. The conservative ideology is the main part of Great Britain' life because it has own specific independent assessment of historical and political situation.

Key words: E. Burk, ideology of conservatism, principles of conservatism, Great Britain, evolution of conservatism.